

Иво Христов

ОТВЪД ТОЧКАТА НА ПРЕЧУПВАНЕ

София, 2024

„Катехон“ е импринт на издателство „Изток-Запад“.

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Иво Христов, автор, 2024

© Румяна Дамянлиева, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1510-6

ИВО ХРИСТОВ

**ОТВЪД
ТОЧКАТА НА
ПРЕЧУПВАНЕ**

КАТЕХОИ

КАТЕХОН

- №17 Съст. Давид Енгелс *Обновлението на Европа*
- №18 Уилям Х. Макнийл *Възходът на Запада, том 1 и 2*
- №19 Ханс-Йоахим Маац *Общество на страха*
- №20 Каръл Кунгли *Англо-американският управляващ елит*
- №21 Игор Шнуренко *Демонът отвътре*
- №22 Робърт Ф. Кенеди-мл. *Истинският Антѐни Фаучи*
- №23 Дмитрий Зикин *Забранената икономика*
- №24 Игор Шнуренко *Хакнатият човек*
- №25 Алън У. Дълес *Изкуството на разузнаването*
- №26 Матиас Десмет *Психология на тоталитаризма*
- №27 Валентин Вацев *Актуалността на миналото*
- №28 Артур Кордон *Перспективата изкуствен интелект*
- №29 Боян Чуков *Матрицата 2*
- №30 Тома Пикети *Кратка история на равенството*
- №31 Кирил Фурсов *Държавата търговец*
- №32 Майкъл Хъдсън *Съдбата на цивилизацията*
- №33 Халфорд Макиндръ *Географската ос на историята*
- №34 Сергей Савелиев *Нищетата на мозъка*
- №35 Нийл Фъргюсън *Големият упадък*
- №36 Гунар Кайзер *Култът*
- №37 Янис Варуфакис *Технофеодализъм*
- №38 Игор Шнуренко *Да убиеш Левиатан*
- №39 Джон Мийършаймър *Голямата заблуда*
- №40 Жак Елюа *Пропагандата*
- №41 Съст. В. Аверянов *Голямото нулиране*
- №42 Олдъс Хъксли *Обратно към Прекрасния нов свят*
- №43 Емануел Тод *Поражението на Запада*
- №44 Уолтър Липман *Общественото мнение*
- №45 Сергей Савелиев *Еволюцията на мозъка и социалният подбор*
- №46 Робърт Ф. Кенеди-мл. *Ухан: какво остана покрито*
- №47 Шеймъс Брунър *Лицата на контролигархията*
- №48 Питър Турчин *Последни времена*
- №49 Нейоми Клайн *Двойникът*
- №50 Иво Христов *Отвѐд точката на пречупване*

Съдържание

Предговор	9
Социалните мрежи са предмет на геополитическа битка <i>21 септември 2024 г.</i>	11
Идва време, в което човешкият живот няма да струва пукнат грош <i>4 май 2024 г.</i>	31
Това интервю няма да ви хареса! Дисекция на българското изчезване с проф. Иво Христов <i>Разговор с Мартин Карбовски, 19 ноември 2022 г.</i>	46
Китай! Къде е пътят? Пътят е под краката ни <i>Разговор с Тома Томов, 19 юни 2024 г.</i>	85
Европа ще се превърне в здраво привързано колело към колес- ницата на САЩ <i>Разговор с Петър Волгин, 2 април 2022 г.</i>	106
Проф. Иво Христов в „Политически НЕкоректно“ <i>27 май 2023 г.</i>	119
България не е фактор в нищо. Времето на нашата страна изтича <i>Разговор с Петър Волгин, 24 септември 2023 г.</i>	131
Общество-каша лесно се манипулира <i>„Консервите“, 4 юни 2021 г.</i>	143

Кризата в Украйна
 „Консервите“, 22 февруари 2022 г. 175

Влизаме в най-опасната част от световната история –
 когато старият хегемон си отива, а новите
 още не са стъпили в правата си
 28 март 2022 г., „Не се страхувай“ 202

Целта на САЩ и Британия: да няма силна държава
 или съюз, нарушаващи техния световен диктат. Никога!
 23 май 2022 г., „Не се страхувай“ 212

Светът е пред вратите на ядрения ад!
 3 октомври 2022 г., „Не се страхувай“ 224

Проф. Иво Христов:
 САЩ, Русия, Китай и Турция
 мерят сили за преразпределяне на света
 28 ноември 2022 г., „Не се страхувай“ 234

6 | Това може би ще е краят, и то
 посредственият край на Третата българска държава
 29 май 2023 г., „Не се страхувай“ 244

Най-опасното време за света –
 старата система се разпада, новата още не е създадена!
 30 октомври 2023 г. 253

Корупцията е маслото, двигателят
 на цели политически режими, у нас –
 сиромашка кражба на крадлива пасмина
 30 октомври 2023 г. 262

Светът пред пагубни сблъсъци
 8 януари 2024 г., „Не се страхувай“ 267

Идват събития без прецедент
 в човешката история, залогът е огромен!
 25 март 2024 г., „Не се страхувай“ 285

Поднебесната империя е в XXII век. Там милиард и половина творят света 3 юни 2024 г., „Не се страхувай“	296
Проф. Иво Христов – НСС 14 октомври 2024 г., „Не се страхувай“	307

Прегговор

В тази книга са събрани интервюта, диалози и лекции от 2021 г. насам. Те имат различен предмет, обсег, акценти и цели. Общото в тях е едно: да извадят на показ дълбинните вътрешни механизми, които предопределят нашия и обществения живот; да разкрият ужасяващата траектория на неговото развитие, която пряко и изразително води отвъд точката на пречупване, след която няма връщане назад.

И тук бързам да отговоря на един постоянен и вече досаден рефрен: мнозина настояват да получат не толкова адекватен анализ на случващото се, колкото т.нар. рецепта за излизане от ситуацията, наивно вярвайки, че проблемите винаги имат решения. | 9
Като оставим настрана факта, че това разкрива пълно неразбиране на целите и задачите на един научен анализ – а те накратко не се свеждат до формулиране на куп кухненски рецепти за оправяне на положението, – това издава и пълното отчаяние на огромни маси от хора от жалкото ни настояще. Разбира се, във всички времена и при всички народи т.нар. обикновено съзнание не търси обяснение, а спасение. Много хора не се интересуват от дълбинния анализ на сложната социална среда, в която живеят. Първо, защото нямат подготовката и капацитета за това. Второ, защото изобщо не подозират за нейното съществуване – за тях тя е невидима. И трето, защото това не ги интересува. Въобще.

Свършено накратко: социалните науки нямат за задача да формулират общественото спасение. Освен това спасението е относително понятие: често спасението за някого преминава през удавянето на мнозина. Да не говорим, че природата, в това число и обществената, не е възникнала с цел спасяването на когото и да било. Тя има свои неумолими и жестоки за нас закони. Но закони, чиято последна грижа е обгрижването.

Разбира се, самото наличие – и то какво – на такъв рефрен в общественото съзнание (намирането на рецепта за спасение) разкрива пълното неразбиране на света, в който живеем, второ, нежеланието да бъде осмислена неговата сложност, жестокост и противоречивост и в този смисъл щението за даване на рецепта освен всичко друго разкрива широкоразпространен обществен инфантилизъм. Това само по себе си вече е социална закономерност. Народите са като хората – някои възмъжават и помъдряват, водейки борба и не очаквайки някой да ги спасява, други израстват и живеят с манталитета на деца до самия им край, така и не разбирайки защо въобще са живели.

Казано накратко: никой не ни е обещал лек живот и прости рецепти за справяне с изключително сложни обществени феномени. Всъщност ясно е едно: едва когато почнеш да осъзнаваш мъчителната сложност на обществения живот, скритите механизми и тенденции, които работят от векове, едва тогава има шанс да се спасиш. Но не като очакваш инфантилно някой друг да те замести в това неблагодарно и опасно занятие, а сам: за да заявиш като Зорба Гъркът: „Е, поне опитахме!“

Социалните мрежи са предмет на геополитическа битка

21 септември 2024 г.

Мартин Петрушев: Здравейте, зрители на канал „Рационална съпротива“. Днес ще говорим с професор Иво Христов и ще имаме специфична тема, защото смятам, че освен да се вкопчваме в анализи на злободневието, на това, което се случва точно днес, дори и в геополитически план, имаме нужда от опит за обективизация на това как функционира изобщо човешкото възприятие днес от социална гледна точка. По тази причина според мен Иво Христов е най-подходящият човек, с когото можем да говорим на тази тема, защото така много по-лесно бихме могли и да разберем по какъв начин се влияем от една или друга пропаганда. Здравейте, професор Христов.

| 11

Проф. Иво Христов: Здравейте.

МП: Темата, по която искам да поговорим, е как се променя възприятието от социална гледна точка, как в днешно време се картографира човешкото съзнание и по какъв начин влияят на това социалните мрежи. Времето, капитализмът и социалната тъкан са основните теми на интервюто. Първият ми въпрос е как според вас се променя социалното възприятие след навлизането на дигитализацията и на социалните мрежи и дали това е съзнателно целен социален конструкт?

ИХ: Комбинация от двете. Вие знаете, че всъщност така наречените социални мрежи произтичат от мрежата за военно предназначение, известна като DARPA NET, която е била проектирана, конструирана и използвана от Пентагона в случай на

ядрена война и опит за обезоръжаване и най-вече унищожаване на центровете за вземане на решения. В този смисъл мрежата е била създадена с цел да се разконцентрират отделните центрове за вземане на решения, да бъдат в една мрежовидна структура, която от своя страна да бъде по-малко уязвима от потенциален реален ядрен удар от потенциалния противник – разбирате Съветския съюз. Това нещо е всъщност прабабата на интернет, който, разбира се, в момента се ползва за свършено други цели; през цялото време обаче трябва да се има предвид, че привидно свободната мрежа е непрестанно контролирана, тя е през цялото време в точно определени параметри и на ход са установени и се установяват непрекъснато ефекти, които тя има за управляването, контролирането и надзирането на огромни маси от хора.

Това е първо. Второ, разбира се, вече на ход се откри и друго, а именно какви са ефектите от така наречените социални мрежи. Една бележка: няма по-невярно твърдение от това, че т.нар. социални мрежи са социални. Ако под социум разбираме организация от хора, които са интегрирани и имат общи интереси или пък преследват някакви общи цели и са системно вплетени в постигането на някакви стратегии, последното нещо, което правят социалните мрежи, е действително да ги социализира. Всъщност това произвежда атомизирани индивиди, които са в илюзията за социално общуване с други такива индивиди, бидейки всеки по-отделен във въображаемото виртуално поле. В този смисъл социалните мрежи предлагат ерзац публично поле, което замества реалната публичност. Предлагат ерзац социално действие, което замества реалното, и в този смисъл заплашващото статуквото социално действие. Предлагат ерзац, алтернативни мисловни светове – при положение че реалните мисловни светове вече все по-трудно могат да бъдат продуцирани.

Освен това се откри – къде вече започва или е започнало, – че има мащабни изследвания и програми, които се реализират чрез така наречени социални мрежи, влиянието върху индивидуалното и общественото съзнание. Първият страничен ефект от използването на т.нар. социални мрежи е именно

декомпозицията на обществата като такива. Заместването им с ерзац, с квазиобщества – тези на условните електронни сигнали; това всъщност е нашата комуникация през така наречената мрежа.

На второ място, аз винаги съм казвал, че има някаква смешна аналогия с рекламата на *Колт*. Нали знаете, рекламата му: преди хората бяха неравни, след това дойде *Колт* и ги изравни. Е, преди хората бяха интелектуално неравни, а сега даде фейсбук и мнението на професора и мнението на профана имат еднаква ценност, дори това на профана има по-голяма тежест поради факта, че той има достъп до мрежата. Тоест огромният океан от невежество получи своя изход, своя прозорец през т.нар. социални мрежи и по този начин се постигна една от най-фините форми за социална манипулация на огромни маси от хора: създаването на илюзорна представа, че са субекти на собствения си живот, че те имат собствено мнение, че това собствено мнение тежи и има някакво значение. Разбира се, това изкара и огромната неграмотност и скудоумие – буквално – на огромни маси от хора. Те са вкарани в това условно електронно поле, където всъщност манипулаторите на мрежите ги наблюдават точно както се наблюдават лабораторни мишки, и експериментират върху тях едно, друго или трето техническо или социално действие.

И не на последно място социалните мрежи имат и този ефект, който е вече медицински доказан: влияят абсолютно разрушително на способността за самостоятелно мислене, на менталността на подрастващите поколения, на възможността те да се концентрират, на тяхната възможност за задълбочено изследване и мислене върху един предмет. Аз това го наблюдавам върху моите студенти, които не са в състояние да се концентрират повече от 15 минути и не могат да прочетат текст повече от 10 страници. Архаичното средство за комуникация и създаване на невронни връзки в мозъка, известно като книга, е нещо съвършено далечно от голяма част тях: най-дългият текст, който са чели в живота си, е някой статус във фейсбук.

МП: А възможно ли е да се прогнозира някакъв хипотетичен обрат тук и излизане на мишките от лабораторията?

ИХ: Не, не може. Уморих се да казвам, че целта на един сериозен отговорен анализ не е да създава чувство за сигурност, което е задачата на психотерапията. Целта на анализа е да анализира и да разкрие ситуацията такава, каквато тя е със съответната методология – и, разбира се, познание за предмета. В този смисъл да не подменяме желаното с действителното.

На второ място вече на тази база: струва ми се, че дори идея си нямаме. Случи се така, че тази година, а и преди няколко години също бях в Източна Азия, в Китай и в Корея; там този процес е станал тотален. Става думи не за няколкостотин милиона, а за няколко милиарда човешки същества, които са си заболи носовете в подвижните устройства, смартфоните, айфоните и така нататък, и за които цялата социална, икономическа, търговска дейност, дейността по забавата и по образованието вече е вкарана в електронните платформи. На пръв поглед това е изключително ефикасно, полезно, лесно за общуване, за комуникация, за доставка, но резултатът е всъщност тотален социален контрол и – разбира се – дресиране на огромни маси от хора в съответните направления, които могат да бъдат удобни за господарите на света. Справка: т.нар. Арабска пролет, което беше първият експеримент от този характер за така наречените нежни революции; неща, описани в съответните наръчници за тези революции.

МП: А щом тук имаме точка на невъзвратимост, т.е. човечеството вече окончателно е въввлечено в нещо, което се нарича и дигитално време, от много хора, накъсаност на съзнанието, загуба на аналитичен потенциал и архаичната възможност да четеш книга, както казахте, то може ли да се направи тук една малко по-мощна аналогия за това как в исторически план се е появила идеята за време в обществата? И може ли да се съотнесе това като ефект към появата на дигиталното време днес?

ИХ: Първо, да направим ясното разграничение между времето като физическа категория и времето като социална категория. Това са две различни измерения, макар че между тях има връзка. Времето като социална категория в различните типове общества бива разбирано и третирано по съвършено различен начин. Има общества, които са по-скоро във фазата на пълния

им примитивизъм, на ловците и на събирачите, където категорията време не съществува. Няма време; има само днес. Някъде бях чел, че имало индиански времена по Амазония, които нямали дума за време, както нямали дума и за бъдещето, защото всъщност животът е едно непрекъснато, разтегнато настояще. В традиционните общества, особено с възникването на първите уседнали земеделски цивилизации в Близкия изток, така нареченият благословен полумесец от Двуречието, от Месопотамия до Ханаан, до Обетованата земя и после Египет, времето започва да придобива цикличен характер, защото се ползва от земеделските общества. В този смисъл природното време, времето, свързано със земеделските цикли, е и времето, което се третира и разбира в тези общества. Ето защо основната метафора за времето е, че то е циклично, затворено, непрекъснато възпроизвежда едни и същи цикли и че зад привидното разнообразие на времето, от различните сезони и оттам съответно различните действия на хората, се крие една и съща повторимост; един ритъм, в който всъщност няма нищо ново. И това е много хубаво дефинирано в прочутата книга от Вехтия завет,

| 15

Социалните мрежи са предмет на...

се свят – както природен, космически, така и социален. Но те са втъкани в традиционното общество; собствено обществата на хората, както казва Маркс, все още не са еманципирали от природата. И историята на хората още не е станала световна история.

На второ място вече идеята за линейно време и за появата на това, което се нарича вектор на времето, или стрела на времето, е свързано с появата на големите монотеистични религии от този регион, на Близкия изток и Двуречието. И Египет трябва да бъде добавен, разбира се, с голямата революция на фараона Ехнатон от Египет. Идеята за монотеистичния подход към света с един създател на света, едно начало на света, забележете – начало, а щом като има начало, то трябва да има край, и че всъщност битието, в което ние пребиваваме, е линейно-векторно битие. В него се въвежда един елемент, който се нарича телеология. Тоест светът не се повтаря, това не са

едни и същи повторяеми цикли, едни и същи модели, които се възпроизвеждат без промяна, а става просто линейно-постъпателно време, така се разбира. И в големите монотеистични религии на Изтока те са свързани със създаването на света, със създаването на божественото и на материалното и разбира се, във Вехтия завет, създаден от древните юдеи, за първи път се въвежда идеята за Второ пришествие, за идването на месията, който ще въздаде справедливост, който ще възстанови космическия ред, и обикновено месията се разбира като пратеник на Бога, а в християнската версия на същия еврейски разказ по-късно самият Бог идва под формата на Сина Си, за да изкупи греховете на хората, да въздаде справедливост и да установи царството Божие на земята. В този смисъл се появява не просто идеята за линейно време, за линейно-постъпателно време, за векторно време, т.е. времето започва да придобива насока, т.е. има начало и направление. Ритъмът за постигането на тази цел, тази посока, се нарича история. Има огромна разлика между история и хронология, като следват етимологията на думата, гръцката дума *хронологос*, т.е. повторяемост на времето, а тук става въпрос за *история*. История: т.е. нещото, което се разгръща, социалното тяло се разгръща по някаква посока в някаква последователност. Това разгръщане на социалното тяло по някакви закономерности, в някаква последователност към някаква много важна цел и посока се нарича история.

И оттук втъкаването на хората в този разказ е, че те не просто живеят в този свят, не просто са част от космическия цикъл, каквито са големите религиозни и не само религиозни, но и религиозно-етични разкази на историята, преди всичко в Индия, в Китай, в Далечния изток и т.н., а хората изпълняват важна служебна функция тук и сега. Те участват в големия исторически разказ и със своите усилия, със своите действия; забележете, придвижват историята и оттам социалното тяло към крайната цел. Поради тази причина можем да говорим, че се появява такова нещо като кариера, като предназначение, като налагането на воля за постигането на тези цели. Тоест човешкият живот се превръща не просто в живеене, а в задача, която следва да бъде решавана; и забележете, човекът започва да се

отделя от тъмната маса на материята на битието и се превръща в субект на социално действие, на човешко действие, на воля. В този смисъл се получава онова разцепване, което по-късно в гръцката философия ще получи своя окончателен блестящ завършек, а именно субект-обектната дистинкция, разделение между човека и околния свят. Човекът се еманципира от света, започва да гледа на света като на нещо, от което той е част, но същевременно нещо различно от него. И не на последно място светът започва да бъде третиран като обект, който подлежи на въздействие.

МП: За това ли се получава така, че евроцентричният ментален конструкт за индивидуалността не е толкова популярен в други части на света? Оттук ли тръгва това нещо?

ИХ: Подозирам, че да. В това отношение Карл Ясперс има прекрасна книга по въпроса за смисъла на историята, но аз си мисля, че третирането на човека, на положеността на човека в света, третирането и разбирането на времето както природно, така и социално, третирането на индивида като субект на собствена воля и на собствено действие за постигнато на определени цели е нещо, което е характерно само и единствено за Предна Азия, по-късно за Средиземноморието и оттам за това, което много по-късно ние ще наречем Европа. Имайте предвид, че Европа е много модерен конструкт. Бъдете сигурни, че нито в Античността, нито в Средновековието е имало понятие, разбиране и съпричастност към някаква Европа. Светът се е отделил на Пакс Християна, т.е. светът на християните, и Пакс на неверниците, на *инфиделс* – на мюсюлманите в този случай, а те им го връщат по същия начин. Дарол Хаб и дарол Ислам. Такива понятия – Европа, нации и т.н., това са изобретения на късната модерност.

МП: Тъй като заговорихме за появата на идеята за време и това колко е значима тя, как се изменя тя с появата на дигиталното време и дигиталните мрежи? Какво означава това за човешкото съзнание? И дали човекът се променя чисто антропологически от това?

ИХ: Дума да няма – променя се. Защото, от една страна, времето става накъсано. Тезата за ускоряването на историческото

време като част от етоса и базата на модерността е нещо, което е общо място в специализираната литература. Но с появата на дигиталните мрежи в някакъв смисъл се появява една модерна реархаизация на съзнанието и на мисленето. От една страна, появява се такова нещо, което бихме нарекли точково време, накъсване на времето. Говорих преди малко за невъзможността да се концентрираш повече от определено много късо време. И в този смисъл светът отново става не линейно-векторен, а точков. Той е късият, фрагментизиран свят на репликата, на емотикончето, на текста, забележете, на малките филми, на малките клипове. Клипово съзнание, както го наричат специалистите в тази област. В този смисъл социалните мрежи допринесоха за тоталната не само атомизация и фрагментаризация на хората, а и разгромяването на социалните групи като форми за социална солидарност, заместването им с квазисоциални форми на интеграция. Така наречените фейсбук групи – или както ще ги наречете в зависимост от вида на платформата, в която участвате. И по този начин превръщането на всяко едно човешко същество поотделно в атомарен обект за въздействие, който си мисли, че е субект на собствения си живот.

МП: А това не е ли свързано и до голяма степен със загубата на паметта? Когато имаме изменение на социалната тъкан непрекъснато, това не означава ли, че се скъсва с традицията и с нормата?

ИХ: Това е част от генезиса на модерността. Модерността възниква като разказ – антипод на традицията. Ако традицията и традиционните общества, т.е. домодерните общества, се базират на големи агрокомплекси, социални, в които воинските касти, религиозните групи и разбира се, селячеството са основен съдържателен конструкт на този тип общества, с тях се изчерпва, общо взето, целият социален персонаж на социалната стратификация. В тях традицията играе огромна роля поради простата причина, че традицията не е нищо друго освен натрупания социален опит, който гарантира възпроизводство и оцеляване на общността. Поради тази причина традицията е важна, ценна, защото чрез нея и посредством нея се осъществява възпроизводството на живота като такъв. И дори когато

има иновации, те биват инкорпорирани в тялото на традицията и вече се придвижват като традиция. Вие знаете, че дори големите религиозни революции – които в онзи домодерен свят не са просто религиозни революции, тъй като религията е всичко, тя е нашият живот като цяло – възникват обикновено, забележете, не като изобретяване на нещо ново, а преоткриване на нещо старо и забравено. Така се опаковат. Те са иновации, да ги наричам с модерната думичка, които са опаковани в блестящите форми на традицията, която е уважавана и към която има уважение. Така възникват будизмът, ислямът, ако щете, така възниква християнството, конфуцианството, което не е религия, но е мощен морално-етичен код за структуриране на китайското общество, и така нататък и така нататък. Докато сега времето е съвършено различно. Модерността възниква, както казва Юрген Хабермас, като разказ, който взривява традицията. Тя се оттласква от традицията. Неслучайно модерността възниква в чисто менталното поле с абсолютно неверния от историческа гледна точка разказ за тъмното и ретроградно Средновековие, за феодализма и възникването на модерността като антипод на този период. Разбира се, сега историческите и всички други изследвания показваха, че феодализмът далеч не е бил това в Европа, което класическите либерални интерпретатори на XVIII и най-вече на XIX век са преподнасяли на публиката. По-скоро това е била легитимация за новия режим, режима на модерността, на капитализма, на буржоазията, на Новото време и така нататък. Следователно традицията е била поставена под съмнение, а след това и на забвение и е била едва ли не извадена от големия разказ още с генезиса на модерността през XVIII–XIX век. А сега тя е лишена от всякакво значение, защото имате дори взривяване на опита от вчера, отпреди пет минути. Имате обезценка, инфлация не само на социалния опит, а обезценка на понятието за минало като нещо позитивно. Миналото е нещо, което всъщност е без значение и в този смисъл то не трябва да се изучава и да се използва. По този начин получавате атомизирани, подивели същества, които са абсолютно убедени, че всъщност те реализират в пълен мащаб своята свободна воля на творци на своя живот в настоящето и в бъдещето.

Разбира се, обесията е в бъдещето. Модерността изобретява бъдещето като нещо позитивно, като свят, към който трябва да се стремим. И ако XIX и особено XX век бяха идеологиите на големите разкази на бъдещето, то последната половина на XX и особено началото на XXI век взриви и този разказ за голямото бъдеще и го деструктурира и редуцира до малки тактически стъпки и създаването на малки тактически светове на частни *бъдещета* на индивидите. Всъщност социалните мрежи в този смисъл играят много важна деструктивна роля за декомпозирането на големите социални групи, превръщането и свеждането им до атомизирани същества, които могат да бъдат много лесно местени по електронната дъска на съответната „социална“ платформа.

МП: Може би затова казвате, че това води до една рearхизация. Дали тук това не е почти квазирелигиозно, дали няма идолопоклонничество в това да въведеш в тази социална мрежа сам себе си и да възкачиш себе си на пиедестал?

20 | **ИХ:** Да, забележете, социалните мрежи и другите такъв тип технически средства създават измамната илюзия на редовото същество, извадено от мрака на анонимността, каквото то е било дълги столетия и хилядолетия; създаването на илюзията за неговата ценност. Повтарям, илюзията за неговата ценност. Колкото по без значение става то и неговият живот в съвременността и в сериозните социални икономически и политически процеси, толкова повече масовата култура, възпроизвеждана чрез електронните средства, му създава илюзията за ценност. Това не е само със статусите във фейсбук, където той има аватар, т.е. той може да играе ролята на много личности и да се крие за тях; своеобразна ролева игра. Но забележете дори обесията със селфитата, т.е. колкото си по-нищожен в реалния живот, толкова чрез селфито ти си създаваш илюзията, че си център на света. Ето, забележете ме, вижте ме. Дори такъв тип примитивни практики, които сега в момента гледам масово са разпространени, да речем, да се татуират масово, това е всъщност неосъзнат крясък: забележете ме; аз съм това, аз се отличавам от другите, защото съм нашарен като маймуна. Извинявайте, обидих маймунките, те не се татуират. Но по този начин всъщност

анонимните случайници залепват на челото си етикета на социалната псевдозначимост. Колкото си по-незначителен, толкова повече електронните и другите средства на масовата култура ти създават илюзията за значителност. Колкото повече нищо не зависи от теб, толкова повече ти се предлагат изкуствените патерици на електронните и другите културни средства, които ти създават измамното усещане за субектност. Колкото ти представаш да бъдеш субект, толкова повече те ти предлагат лъжливата роля на субект, даже ти дават възможност да се мултиплицира твоята субектност през така наречените аватари, каквото и да означава това.

МП: Последните пъти, когато съм вървял по „Витоша“, ми направи много голямо впечатление и ми се стори, че буквално виждам хора витрини, като витражи; само показност и една външна витрина. Но като заговорихме и за социалните мрежи, дали може да се каже, че това дигитално е някакъв вид продължение на капитализма, който се опитва да остойности всичко? Дали това не е някакъв тип остойностяване на човека?

ИХ: Да, на Маркс принадлежи мисълта, че капитализмът е първата формация, която превръща всички качества в количество. Тя ги свежда и редуцира в крайна сметка до пари и до цена. Така че в този смисъл – да. И колкото повече човешките същества са изравнени и тяхната уникалност е сведена до количество, т.е. до цена, толкова повече избуява този вторичен пазар на псевдоформи, които да прикрият липсата на съдържание. Защото това е точно това: липсата на съдържане; индивидуално, социално, психологическо, каквото и да било друго. Това е изключително могъща, много разнообразна и много експанзираща форма за контрол и манипулация на големи маси човешки същества и ако в предишните векове това е ставало чрез директна репресия и разбира се, чрез държане на нисшите класи, както са ги наричали, там, където са, за да си знаят мястото, сега нисшите класи са вкарани във вечните ловни полета на електронните средства за комуникация, където им се създава илюзията за свободно творене на тяхното същество, свободна еманципация, демонстрация на тяхната свободна воля и различни роли и всякакви други игри. Колкото те не са в състоя-

ние да произведат реални социални стратегии в реалния свят, толкова повече на тях се предлага ерзац светът на социалните мрежи, където да развихрят своята енергия, държани под контрол.

МП: За да обвържем разговора и двете основни теми, които вървят: каква е основната роля, която играе идеята за време в капитализма и разгръщането на капитализма като сила и как тя се променя след навлизането на това дигитално време?

ИХ: Пряка връзка има между времето и капитализма, тъй като, ако в големия юдео-християнски разказ всъщност вие изобретявате стрелата на времето, която започва отначало със Сътворението на света, а след това към нея е добавен и изключително важният момент на раждането на Исус Христос, т.е. на живия Бог, респективно неговата смърт по-късно, за да възкръсне във вечността; и се движим към второ пришествие. Това са четирите основни опорни точки, около които се движи телеологията на социално-историческия процес, който придобива външната форма на вектор, на линеен вектор: на стрела на времето, насочена към целта. Това нещо има като много важно странично следствие изобретяването на бъдещето. Както забелязвате, целият разказ от Късното средновековие и ранната модерност всъщност натоваарва бъдещето, изобретяването на тази въображаема страна – бъдещия свят, който се натоваарва с всички позитиви на едно едва ли не бъдеще от царството на земята, небесно царство на земята. Тоест бъдещето е изобретен въображаем свят, който се пакетира в позитивни очаквания. Това е изключително важно. Разбира се, в големия юдео-християнски разказ това е така, тъй като това означава идването на Бога на земята, второ пришествие и въздаването на справедливост. В телеологическия разказ на големите монотеистични религии всъщност бъдещето е точката, в която времето ще спре. И повече няма да има стрела на времето, няма да има протичане на времето, няма да има история. Цялата историчност на юдейския, на християнския, на ислямския разказ е всъщност *аусторична* в своята крайна точка – в своята въображаема крайна точка. Но докато се придвижим към тази крайна точка, ние имаме история, и то с нарастващо темпо, каквото Юрген Хабермас нарича

акселерацията на историята. Тъй като голяма част от ранните капиталистически практики са възникнали в крайна сметка като различни форми на християнски ереси, както всички знаем, отклонение от ортодоксията, като се започва с Реформацията и се преминава през цялата каскада на протестантските секти, които Макс Вебер в прочутата си книга *Протестантската етика и духът на капитализма* разглежда много подробно. Никак не е случайно, че тези религиозни разкази след това много добре пасват върху икономическата и финансовата логика на капитализма. А какво е капитализмът? Специфично социално отношение на – какво го нарекохме ние – самонарастваща стойност. Разбира се, голямото откритие на Маркс е, че стойността не може да нараства сама по себе си. Че някой създава стойност и това, разбира се, са експлоатираните социални групи, за които той говори в *Капиталът*. Поради тази причина говорим за ранния класически капитализъм, нещата с XX и XXI век са доста по-различни. Поради тази причина всъщност капитализмът използва стрелата на времето, изобретяването на бъдещето като желана мечтана страна, в която ние трябва да попаднем, ориентирането на нашия живот тук в настоящето не към тук и сега в настоящето, а към бъдещето, към някакво бъдещо отместено състояние на времето. А оттам, забележете, цялата култура на модерността е културата на калкулацията на времето, на календара, на часовника, на отмерването на времето, на стратегиите, на индивидуалните и на груповите тактически и стратегически планове. Животът е план, а планът е нещо, насочено в бъдещето, проект на бъдещето. В този смисъл бъдещето мощно диктува настоящето. Повтарям: бъдещето е въображаемо нещо, което стои в главите. То физически не съществува. Но ние през цялото време моделираме нашия – индивидуален и групов – живот с оглед на този мощен ориентир, който ни е заложен в главите. И то не е никак случайно.

Второ, което е много важно в логиката на капитализма. Защо бъдещето е ценно и важно? Много просто. Бъдещето – това е нарасналата печалба. Това е *печалбата*, нарасналата стойност. А всъщност цялата логика на тази социална организация, известна като капитализъм, е да получите тази печалба. Тоест

цялото ви движение, всичките индивидуални и групови стратегии са насочени в крайна сметка към нещо просто: пари – пари прим, т.е. стойност – нараснала стойност. Този сложен живот, известен като капитализъм, цяла една могъща цивилизация, в крайна сметка може да се редуцира до нещо много просто. Цялото качествено многообразие на света се свежда до количеството, т.е. до печалбата. И тъй като печалбата е нещо важно, тя е най-важното нещо, по което ние целеполагаме индивидуалните и груповите стратегии поради тази причина, а тя е бъдеща нараснала стойност, това означава, че бъдещето е ценно. Ето как менталните модели на юдейството и на християнството много добре пасват на капиталистическата и икономическата логика и те, грубо казано, влизат в един брак по сметка, който трае до XIX век, когато започват големите идеи за превръщането на религията в отживелица.

24 | Но идеята за времето, целенасоченото време, за векторното време, за постъпателното време, за времето, което се движи към цел, положена в бъдещето, капитализмът, грубо казано, я открадва от големите религиозни разкази и си я присвоява по един много фин начин. Забележете какъв – той проектира в главите ни бъдещето като нещо позитивно, ориентира индивидуалния и груповия живот към някакви бъдещи състояния във времето, ориентира нашия живот. Но не просто уникален живот на човешко същество, което има шанса да се нарече човек, а не камък, а като индивид, който има *curriculum vitae*, *сиви*. Какво означава това? Това е всъщност вашият етикет като стока, за да бъдете продадени на пазара, чрез което да се възпроизведе печалба. Но вие самият имате вашето *сиви*, т.е. вашето *curriculum vitae* е ориентирано преди всичко във времева ос. Раждане, разгръщане, получаване на някакви качества, които са удобни за пазара – и разбира се, вашата смърт, която срамежливо ще премълчим.

Така се получават нещата и капитализмът получава това, но тук има едно нещо, което е много важно, и аз искам да го почертая специално. Всъщност капиталистическата цивилизация възниква като цивилизация на бъдещето, ориентирана към бъдещето, адепт на бъдещето, но всъщност тя извършва операцията, която вече беше заложена в големите юдейски,

християнски и ислямски картини на света: а именно премахането на историята въобще. Защото в един момент се оказва, че движението към бъдещата печалба не е качествено. То е само количествено. В този смисъл се оказва, че линейно-векторното, ускореното време към някаква цел в бъдещето е всъщност възпроизводство на едно и също качествено статукото. Това е хамстерът, който бяга в клетката. Всъщност капитализмът под формата на акселерира история елиминира историята. Слава богу, че физически това не се случва.

МП: Но и затова сигурно се деисторизира съзнанието. Като казвате, че капитализмът е цяла цивилизация, това означава ли, че в момента тази цивилизация залязва и има нещо качествено ново, което идва, или тя продължава под друга форма?

ИХ: Мисля, че продължава под друга форма и за първи път имаме мащабен физически експеримент, в който капитализмът бива адаптиран към социални матрици, които изначално нямат нищо общо с него. Визирам Китай, Япония е малък експеримент на фона на гигантския експеримент с Китай, с Индия, с Латинска Америка, даже с Африка – колкото и на Африка да се гледа като на континент на провалените държави във всяко едно отношение. Така че това, което ние наричаме капитализъм, всъщност същинският капитализъм във всичките му измерения, какъвто той е познат през XIX и първата половина на XX век, е по-витален и по-видим на изток, отколкото на запад. И това е нормално. Мястото, от което е възникнал и откъдето той се е разгърнал – това е едно своеобразно номадство. Той е възникнал в Италия, в Северна Италия, прескача Алпите и се движи към това, което по-късно ще бе наречено Нидерландия. Оттам, разбира се, бива експортиран, ескортиран в иначе една периферия на Европа, каквато е Англия към XVI–XVII век. И оттам, разбира се, той получава своето могъщо разгръщане в отвъдокеанското атлантическо крайбрежие на Северна Америка, а сега той мигрира и се разгръща през последните 20–30–40 години към Пасифика и към Азия, където бива съчетан с могъщите човешки и икономически ресурси на този континент.

МП: Казахте, че капитализмът произвежда бъдеще или създава визия за бъдещето, въображаема визия. Това не е ли

свързано и с производството на митологии? Тоест в тази битка за картини на света ние създаваме една джендър митология, или друг тип митология. Има ли тук такава обвързаност? И пак ли е капиталистическа тя?

ИХ: В крайна сметка да. Защото производството на 628 пола е създаването на нови пазарни ниши във всяко едно отношение. Както знаете, въпреки приказките, че капитализмът нараствал преди всичко географски, физически, екстензивно. Това е обяснението на Емануел Уолърстийн и на цялата школа на Уърлд систем тиъри – безкрайно интересна, важна и влиятелна парадигма през XX век, но тя не отчита нещо много важно. Капитализмът всъщност, за да може да печели, трябва непрекъснато да задоволява потребности, а когато такива обективно не съществуват, той трябва да ги създава. Като казвам той – това е логиката на системата, а не е някаква персона, която ние набеждаваме с някакви лоши качества и помисли. А поради тази причина много бързо, много скоро бива открито, че всъщност основното място, основната територия, която може да осигури циклите на пазара и оттам циклите на капитала, е самото човешко същество. Като му създавате непрекъснато структури от потребности и – разбира се – мощна култура, затова маркетингът и пиарът, т.е. производителите на думи без съдържание, са толкова важни за този свят, който си прави сметката за всяка дума и за всеки цент. Защото чрез тях и посредством тях и рекламата създавате илюзорни потребности и респективно създавате пазарни ниши, които трябва да бъдат задоволявани. Отначало ще мултиплицирате различните потребности на индивидите, след това ще вкарвате все нови и нови групи, които са били извън пазара. Те ще бъдат вкарани в пазара, за да може да печелите от тях. Не от любов към хората, а от любов към себе си и към парите. Това са причините примерно за вкарването на негрите, да речем, в Съединените щати и борбата срещу робството, която между другото се води от Британската империя, а не от Съединените щати. Британците забраняват робството и го преследват жестоко още в края на XVIII и началото на XIX век не от любов към хората, а защото робството противоречи на логиката на капитализма като

такава. Поради тази причина вкарват огромни маси човешки същества, на които е била дори отречена възможността да бъдат субекти. Те са вещи, които се купуват и продават. Вие ги вкарват в царството на хората и по този начин създават поредната пазарна ниша, която трябва да бъде задоволявана. По същия начин след това са женските движения, това, което през XIX век се нарича суфражетки, изкарването на жените от царството на мърака и вкарването им като активни потребители, преди всичко субекти на потребности и съответно на тяхното задоволяване. Не от любов към жените, а от любов към парите! И не на последно място, когато вече сте вкарвали огромни количества хора, интегрирали сте ги в класическия пазар и чрез веригите на потребността и на удоволствията сте ги приковали, без да разберат, в непрекъснати цикли на капитала, откривате, че – грубо казано – изчерпват човешката маса, която може да бъде потенциална цел на капиталистическия пазар; след това започват да възпроизвеждат, да нацепват самото човешко същество. По този начин мултиплицират човешките същества, създавайки различни профили и потребности, и отново по този начин нови пазарни неща, които по нов начин съответно трябва да бъдат задоволявани. Разбира се, това е чисто виртуално в една или друга степен, защото цялата джендър култура, за която говорите, тя касае само западното капиталистическо ядро и разбира се, неговите периферии, но не повече. Това не е култура, която минава в ислямския свят, която се толерира в Далечния изток, която има някакво значение в Африка, и така нататък.

МП: А може ли да се каже, че разликата между класическото и съвременното дигитално робство е в потреблението?

ИХ: В някакъв смисъл да. Тук на робите им се създава обаче илюзията, че са свободни. Въпросът не е в практическото ви състояние, което е робско, а в менталното ви състояние, което ви създава илюзия на свобода. Това е своеобразен наркотик.

МП: Като последен въпрос за тази въображаема страна на бъдещето, за която говорим. Трансхуманизмът не е ли много силно свързан именно с това? С едни такива мечтания във въображаемата страна?

ИХ: Дума да няма. Но тук има нещо друго, когато говорим за трансхуманизма. Както знаете, цялата логика на капиталистическата цивилизация е човекът да бъде освободен от ограничения. Не от любов към човека. Вие изобретявате човек като субект на историята. Преди това вие сте били част от съсловие. Аристократично, религиозно, селско, на търговци, на занаятчии и т.н. И изведнѣж се изобретява; не съвсем изведнѣж, това става постепенно, но е предмет на друг разговор – как се появяват индивидуалността, индивидът, човекът, хуманизмът и т.н. Те са много интересни. Но в крайна сметка, първо, вие еманципирате човека от колективното тяло. И на второ място, забележете, той трябва непрекъснато да бъде освобождаван от веригите на зависимостите, за да бъдат заместени те от веригите на потребностите. Забележете тази фина операция. И разбира се, трансхуманизмът всъщност играе на две основни струни на човека. На желанието за непрекъснато разгрѣщане и потребяване и преодоляване на страха от смъртта, който виси като дамоклев меч, съзнателно или не, върху всяко човешко същество. В този смисъл трансхуманизмът ви обещава безсмъртие. Поради тази причина и тъй като се оказва, че смъртта е в чисто материално разбиране на процеса, ние носим смъртта със себе си от момента на раждането, защото сме биологични същества, физически същества. Ако премахнем тялото, ние ще решим въпроса със смъртта. Ето защо трансхуманизмът ви осигурява вечен живот; което преди това е правила религията. Обещава ви вечен живот; а дали ще го реализира е друга тема.

МП: Рилке на едно място казва, че заедно със зачеването на детето расте и неговата смърт в корема на майката. А ако трябва някак да противостоим на индивидуално или на колективно ниво, възможно ли е това да бъде направено отвѣд тези социални мрежи? Как може да се стигне до хората, при положение че те всички са там, и да се предизвика някаква форма на сътресение на съзнанието, за да си дадат сметка те за това какво се случва, ако не минаваме през социалните мрежи?

ИХ: Ами вие виждате, че вече някои автори, собственици на социални мрежи като Дуров, които живееха в либералната

измишльотина за свободната воля и неограничената свобода, много грубо и ясно ги приземиха в буквалния и физическия смисъл на думата и има съобщиха къде им е мястото. Да очаквате от ай ти специалистите разбиране на реалния свят означава да искате твърде много от същества, които не са в състояние да го направят. Но от друга страна, разбира се, аз съм далеч от този екстремизъм да твърдя, че ние трябва едва ли не да унищожим и да спрем всичко това. Това не може да бъде спряно по никакъв начин. Цялата човешка история показва, че това нещо, известно като технически или всякакъв друг *прогрес* – при цялата условност на термина, – не може да бъде спряно. Но това е като ножа. Ножа можете да го използвате, за да режете, но може и да убиете човек; социалните мрежи също. Проблемът е, че социалните мрежи – и оттам цялото това виртуално, но вече реално социално пространство – са предмет на битка, геополитическа включително, на опитите за еманципация от световния команден център – който, разбира се, се намира в Северна Америка – и опитите за създаване на алтернативни центрове на силата. Не е никак случайно, че в страни като Китай, като Турция (сега гледаме и Русия) интернет пространството бива старателно ограждано. Друг е въпросът дали това е успешно, ефикасно и може да бъде използвано. Факт е, че по този начин виртуалното поле вече е поле на битка на идентитети, на интереси, на цели, ако щете, и геополитическа битка включително.

МП: А ние сами как бихме могли да противостоим? Казваме, че не можем съвсем да се откъснем от това, но може би има и други варианти.

ИХ: Има два начина. Единият вариант е, ако не искате вашето дете се удави, да го държите далече от водата – и по този начин да го лишите от възможността да разбере прекрасния воден свят и възможността да плуваш. Другият вариант е да го научите да плува. Така е с децата, така е и с народите, ако щете, и с хората като цяло. Не може да ги държите в парникови условия, да ги затворите и по този начин да осигурите тяхното безпроблемно възпроизводство. Това е физически невъзможно, а е и безсмислено. Създайте им култура, създайте им възможности. Тука вече идва огромното значение на възпитанието, но как –

с извинение – електронен добитък може да възпроизведе свободни хора? Това е трудно, да не кажем невъзможно. Поради тази причина процесът на социализация на тези хора трябва да създаде у тях рефлексии, и те да използват мрежата, а не мрежата да използва тях.

МП: Благодаря ви за тези думи. Много ви благодаря и че съдействате на хората да създават това критично съзнание, защото тези разговори са именно за това. И също така, да кажа, че тъй като споменахте и за новото Средновековие, за Средновековието, направихме един такъв разговор, който ще се появи след малко тук някъде и хората могат да натиснат и да го гледат. И отново ви благодаря.

ИХ: И аз благодаря. До скоро.